

Laura Skouvig, lektor, Institut for Informationsstudier, Københavns Universitet, laura.skouvig@hum.ku.dk

Åse Hedemark, universitetslektor, Institutionen för ABM, Uppsala Universitet, ase.hedemark@abm.uu.se

Henrik Jochumsen, lektor, Institut for Informationsstudier, Københavns Universitet, hjo@hum.ku.dk

Nye tider, nye udfordringer og nye kompetencer

Introduktion

I år har bibliotekaruddannelsen i Danmark 100 års jubilæum. I september 1918 åbnedes dørene således for den første længerevarende uddannelse af bibliotekarer. Længerevarende må fra en nutidig betragtning siges at være relativ: Uddannelsen på Statens Biblioteksskole varede tre måneder, men det må naturligvis ses i sammenligning med de forudgående års ganske få uddannelsesmuligheder. Enten måtte man tage til USA, hvor forståelsen for moderne biblioteksvirksomhed var væsentlig mere udviklet, eller også måtte man lade sig nøje med de kurser, der løbende blev udbudt i regi af Statens Bogsamlingskomité (forløberen for Statens Bibliotekstilsyn) eller af centralbibliotekerne rundt om i landet.

Den første danske bibliotekslov blev vedtaget i 1920, og i perioden op til vedtagelsen af loven var der mange brydninger i det brede bibliotekslandskab, som var begyndt at antage form i løbet af de første årtier af det 20. århundrede. En af de særlig dybe brydninger handlede blandt andet om, hvad en bibliotekar var. Her var det ikke kun et spørgsmål om at adskille den bibliotekar(type), som i århundrede havde slået sine folder på de videnskabelige biblioteker. Det drejede sig i højere grad at definere den nye, moderne og professionelle folkebibliotekar: hvad skulle han (eller reelt hyppigere hun) kunne?

I dag taler vi om kompetencer – for 100 år siden søgte man at indkredse både faglige og personlige egenskaber. Slaget stod om beherskelsen af de moderne teknikker fra USA (katalogisering, klassifikation, lånerregistrering), bogvalget og en række andre administrative procedurer, der skulle forvandle biblioteket fra en sognebogsamling til en institution med appel til et moderne, industrielt samfund. Her overfor stod en position, der argumenterede for en fortsættelse af det private initiativ, som oftest var legemliggjort i en lokal ildsjæl, der havde grundlagt en bogsamling for landsbyens beboere, og som i øvrigt ofte havde udviklet sine helt egne systemer til opstilling, klassifikation, katalogisering og registrering.

Statens Biblioteksskoles nye tre måneders kursus fulgte efter – og skulle efterfølges af – praktisk arbejde i et bibliotek. På skolen lærte eleverne først og fremmest katalogisering og klassifikation men uddannelsen rummede også bog- og bibliotekshistorie, bogvalg og bogkundskab samt administration. Det var kompetencer, der

modsvarende datidens forestillinger om moderne biblioteker og et moderne samfunds behov. Meget har selvsagt ændret sig siden. Ikke mindst har de seneste årtiers digitale udvikling betydet voldsomme forandringer og udfordringer for alle typer af biblioteker. Ser vi f.eks. på folkebiblioteket anno 2018, er dette ikke længere først og fremmest en samling af bøger og andre materialer, men et bredt funderet videns- og kulturhus, hvor borgerne har mulighed for at opleve, lære, møde hinanden og selv være skabende. Og det gælder også uden for bibliotekets egne fysiske rammer, da biblioteket ofte i den ene eller den anden form vil være tilstede – i byens rum, på stranden eller på festivalen. Samtidig gælder det naturligvis også på de forskellige medieplatforme, hvor borgerne møder biblioteket digitalt.

Denne udvikling kræver, at bibliotekets medarbejdere besidder andre og nye kompetencer, der kan supplere mere klassiske kompetencer inden for materialevalg, søgning og publikumsbetjening. Det kan f.eks. handle om relationelle, didaktiske, kuratoriske og performative kompetencer eller om kompetencer i forhold til omverdens- og lokalsamfundsforståelse. Det er kompetencer, der ofte bliver betegnet som ”metakompetencer”, og som ikke er helt så enkle at afgrænse og definere som de mere klassiske. I visse tilfælde kan man endda lidt polemisk hævde, at der er behov for den lokale ildsjæl, der blev udgrænset af den moderne bibliotekar. Under alle omstændigheder er der tale om kompetencer, som kan være afgørende, hvis biblioteket fortsat skal have relevans i en virkelighed, hvor det eksisterer side om side med mangfoldige – digitale som ikke-digitale og kommercielle som ikke-kommercielle – videns-, lærings-, oplevelses- og kulturtilbud.

Udviklingen, som beskrevet ovenfor, er sandsynligvis også en væsentlig årsag til, at bibliotekerne i Danmark i stigende omfang i dag ansætter medarbejdere med en anden baggrund end biblioteksfaglig. Med biblioteksloven fra 2000 blev det muligt at ansætte biblioteksledere med en anden faglig baggrund end bibliotekarisk. Det blev startskuddet for en udvikling på folkebibliotekerne, der betyder, at ikke blot lederne, men også medarbejderne i dag har forskellige faglige baggrunde. Ansættelsen af personale med mange forskellige faglige baggrunde betyder, at medarbejderne og deres kompetencer i dag fremstår langt mindre homogene, end tidligere. Det er en udvikling, som nogen vil begræde, men det er værd at fremhæve, at mangfoldighed sjældent er af det onde – heller ikke når det handler om videns- og kulturformidling. Alt i alt betyder udviklingen, at de medarbejdere, som borgeren i dag møder på biblioteket kan have mange forskellige titler som f.eks. bibliotekar, litteraturformidler, kulturformidler eller biblioteksformidler.

Fra 2018 har Institut for Informationsstudier, Københavns Universitet (tidligere Danmark Biblioteksskole og Det Informationsvidenskabelige Akademi) valgt at udfase uddannelsen Bibliotekar DB. I stedet tilbydes nu et uddannelsesspor, der retter sig bredt mod hele ABM-feltet (arkiver, biblioteker og museer). Bibliotekaruddannelsen i Danmark med tilhørende beskyttet titel fik altså en levetid på 100 år og med udgangspunkt i dette jubilæum, har vi valgt at lade dette temanummer af Nordisk Tidsskrift for Informationsvidenskab og Kulturformidling handle om forskellige perspektiver på kompetencebehov og -udvikling inden for biblioteksfeltet. Da udviklingen har mange paralleller de nordiske lande imellem, er det ganske oplagt også at lade forskellige nordiske perspektiver bidrage til den mosaik, der i sagens natur aldrig kan blive fuldstændig, men dog vil kunne berøre væsentlige aspekter ved bibliotekarers og andre biblioteksmedarbejders kompetencer i det 21. århundrede.

Temanummeret har syv artikler. I ”Bibliotekarerne - en profession der former og formes af et aktør-netværk” diskuterer Trine Schreiber bibliotekarprofessionen ud fra et aktør-netværksteoretisk perspektiv. I dette perspektiv er professionen ikke noget, der er givet på forhånd, men noget der skabes og gøres i en lang række forskellige netværk, som udgøres af forskellige aktører. Disse aktører er udover bibliotekarerne også studerende, uddannelser, undervisere og digitale teknologier. Trine Schreibers undersøgelse viser, at forbindelserne i netværket skaber nye arbejdsopgaver og dermed også nye professionsforståelser.

Liv Gjestrum, Kim Tallerås og Åse Kristine Tveit fortsætter diskussionen af den biblioteksfaglige profession med udgangspunkt i, hvordan professionen ser sine egne kompetencebehov. I ”Vi søger deg med relevant uddanning”:

Kompetansebehov i det bibliotekfaglige profesjonsfeltet” analyserer de norske jobopslag, og gennem disse opslag tegner de et praksisfelt, som er præget af stor bredde i eftersøgte kompetencer, og hvor der i stigende grad også åbnes for andre uddannelser end netop den bibliotekariske.

En ganske væsentlig del af det bibliotekariske arbejde var og er at formidle skønlitteraturen. Niels D. Lund giver med ”Vistnok uvurderlig! - folkebibliotekerne i det litterære liv i Danmark” en historisk oversigt og diskussion af dette mangeartede arbejde for bibliotekarerne i bibliotekerne og peger på bibliotekernes væsentlige betydning for det litterære liv i Danmark. Et andet væsentligt arbejdsområde for bibliotekarerne er særlige brugergrupper. Her er gruppen af unge (10-15årige) omdrejningspunktet for Sunniva Evjen og Tonje Vold, der undersøger et succesfuldt norsk initiativ for denne brugergruppe. I ”It's all about relations” – an investigation into the youth librarian's role and proficiency” peger de på, at en ungdomsbibliotekar har mangeartede roller, som uddannelsen i fremtiden gerne skal ruste til.

Biblioteker er langt fra kun folkebiblioteker og mange kompetencer går på tværs. Forsknings- og uddannelsesbiblioteker præges naturligt nok af forandringer i fx forskningens praksis, hvilket Mari Serine Kannelønning og Sunniva Evjen diskuterer i ”Tillit og tværfaglighed – om bibliotekaren som forskerstøtte.” Med udgangspunkt i Institutionel Etnografi undersøger de primært forskerens praksis og ønsker til bibliotekarens bidrag til forskningspraksis, og her handler det primært om at tilføre en merværdi i form af tværfaglighed og kompetencer inden for koordination. Betydningen af bibliotekaren som facilitator af en tværfaglig forankring ses også i artiklen ”Tværfaglig forskningsstøtte - et FagSocioTeknisk grenseobjekt” af Nini Ebeltoft, Pål Magnus Lykkja og Atle Wehn Hegnes. Med et analytisk udgangspunkt i boundary objects finder artiklens forfattere to ligestillede kompetencer og bibliotekspraksisser: de tekniske og bibliotekariske på den ene hånd og de akademisk-professionelle og socio-emotionelle på den anden hånd. Endvidere argumenterer de for, at tværfaglig forskning opstår mellem disse praksisser som et boundary object.

I temanummerets sidste artikel ” At turde at skabe momentum – kompetencebehov i et hybridt og internationalt bibliotekslandskab” diskuterer Hans Elbeshausen og Kristian Nagel Delica hvordan hybridisering og internationalisering forandrer landskabet for bibliotekerne, og hvordan bibliotekarerne i stigende grad oplever at se klassiske kompetencer under pres og et øget behov for nye kompetencer. Hybridisering ses som empirisk observerbart fænomen i organisatoriske udviklingsprocesser samtidig med, at der er tale om et teoretisk begreb fra nyinstitutionel teori, der kan bruges til at analysere forandringerne med. Med udgangspunkt i konkrete cases om internationalisering i de danske folkebiblioteker diskuterer de to forfattere, hvordan dette har betydning for fremtidens bibliotekariske kompetencer.

God læselyst